

О. М. Вівсянник,
к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9373-047X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.7.209

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

О. Vivsyannyk,
PhD in Public Administration, Doctoral student of the Department
of Public Administration and Land Management, Classical private university

INSTITUTIONAL PREREQUISITES OF STATE REGULATION OF MEDICAL AND HEALTH TOURISM

Доведено, що в своїх працях науковці проаналізували діяльність санаторно-курортного комплексу України як бази лікувально-оздоровчого туризму, визначили основи державного регулювання окремими напрямками туризму та лікувально-оздоровчого туризму, систематизували наявні в державі підходи щодо надання послуг профілактики та реабілітації для громадян України, що мають певні пільги. Багатоплановість організації лікувально-оздоровчого туризму потребує подальших досліджень процесу його державного регулювання.

Державне регулювання сфери лікувально-оздоровчого туризму повинно базуватися на усталених в міжнародній практиці соціальних підходах. Розвиток туризму у світі став складовою найважливіших соціальних процесів цивілізованого суспільства. Лікувально-оздоровчий туризм є соціально-економічним феноменом, який базується на тісній координації співпраці різних органів державної влади. Діяльність органів державного управління спрямовано на популяризацію цінності здоров'я, довголіття та необхідності вести здоровий спосіб життя.

It is proved that in their works the scientists analyzed the activities of the sanatorium-resort complex of Ukraine as a base of medical and health tourism, determined the basis of state regulation of separate areas of tourism and medical and health tourism, systematized the approaches available in the state to the provision of prevention and rehabilitation services for citizens of Ukraine, which have certain benefits. The multifaceted nature of the organization of medical tourism requires further research into the process of its state regulation.

State regulation of the field of health tourism should be based on established social approaches in international practice. The development of tourism in the world has become a component of the most important social processes of a civilized society.

It was determined that the main obstacles to the development of medical and health tourism should include: the imbalance of social and economic effectiveness of the use of recreational resources and the need to preserve them; the weak material base of many objects of medical and health infrastructure; non-compliance of the vast majority of health care facilities with international standards; insufficient attention of the authorities to the problems of the development of the health care industry, in particular when developing strategies and programs of economic development; low level of management and wear and tear of fixed assets; the practical lack of investment; low efficiency of the system of promoting medical and health products to the market; imperfection of the legal framework; lack of methodical, organizational, informational and material support of business entities of the medical and health industry from the state; insufficient level of quality of service in food units of medical and health facilities and insufficient supply of highly qualified specialists.

Medical tourism is a socio-economic phenomenon based on the close coordination of cooperation of various state authorities. The activities of state administration bodies are aimed at popularizing the value of health, longevity and the need to lead a healthy lifestyle.

Ключові слова: інституційні, передумови, державне регулювання, лікувально-оздоровчий, туризм, перешкоди, органи, співпраця.

Key words: institutional, prerequisites, state regulation, health and wellness, tourism, problems, bodies, cooperation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Туризм як галузь діяльності формувалася протягом століть. До його витоків відносяться географічні мандрівки, що розширювали горизонти пізнання людства. Іншим потужним джерелом став паломницький рух, що перегукується з часовими межами Нової ери. Третім чинником можна вказати освітньо-пізнавальні подорожі з метою здобуття освіти, навчання у знаменитих майстрів та мудреців. У XIX столітті в Європі стали популярні подорожі з метою лікування та оздоровлення. Попри все, розвиток мандрівок із певною соціальною метою людство практикує з давніх часів. Поява туристичної діяльності, що стала частиною соціально-економічної системи суспільства — феномен останнього сторіччя. Лікувально-оздоровчий туризм, як вид туризму, здебільшого є різновидом санаторно-курортного лікування та розглядає організацію оздоровлення населення з точки зору технологій подорожей. Це досягається шляхом формування туристичного продукту, в основі якого закладено лікувальну або оздоровчу технологію, яка покращує якість життя шляхом повного задоволення потреб у відпочинку, оздоровленні та лікуванні з використанням різноманітних складових природного комплексу. Цей вид туризму став потужною індустрією і, в той же час, сфера набула великих масштабів, несе велике соціальне навантаження і тому потребує розробки та впровадження механізмів регулювання з боку держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Представлене нами дослідження базується на працях Ray, Nina M., and Mary Ellen Ryder, Cohen E., що досліджували соціальні проблеми туризму та туризму для осіб з обмеженими можливостями, а також вітчизняних науковців Баб'як О.В., Джинджояна В.В., Сазонця І.Л.,

Сазонець О.М., Самойлової І. І. В своїх працях ці науковці проаналізували діяльність санаторно-курортного комплексу України як бази лікувально-оздоровчого туризму, визначили основи державного регулювання окремими напрямками туризму та лікувально-оздоровчого туризму, систематизували наявні в державі підходи щодо надання послуг профілактики та реабілітації для громадян України, що мають певні пільги. Багатоплановість організації лікувально-оздоровчого туризму потребує подальших досліджень процесу його державного регулювання.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою представленого дослідження є аналіз інституційних передумов державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму, що проявляються у формуванні та вдосконаленні нормативно-правової бази цього виду діяльності, координації дій органів державного управління, діяльність яких пов'язана з лікувально-оздоровчим туризмом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Державне регулювання сфери лікувально-оздоровчого туризму повинно базуватися на усталених в міжнародній практиці соціальних підходах. Розвиток туризму у світі став складовою найважливіших соціальних процесів цивілізованого суспільства. Туризм безперечно став вагомим соціальним інститутом, що регулюється державою і в такому аспекті характеризується наявністю наступних особливостей:

- внутрішньою організацією та зовнішньою взаємодією;
 - державним та нормативно-правовим регулюванням;
 - наявністю соціально значущих функцій;
 - наявністю механізмів наддержавного регулювання
- [1, с. 63].

Як галузь яка інтенсивно розвивається лікувально-оздоровчий туризм залучає все більшу кількість осіб, які розраховують отримати бездоганне обслуговування та покращити своє здоров'я. Сьогодні понад 1,3 млн людей на рік відвідують оздоровчі центри у таких країнах, як Швейцарія, Німеччина, Ізраїль, Франція, Італія, Греція та Таїланд, Чехія та Словаччина, Фінляндія та Мальта, Естонія та Литва та багатьох інших. Вказані країни пропонують безліч варіантів нетрадиційної медицини, розкішні апартаменти, незабутні культурно-розважальні програми, маршрути для огляду пам'яток та здійснення покупок. Відомо, що турист хоче отримати висококласний сервіс обслуговування, невисоку вартість путівки та ефективний результат оздоровлення.

Лікувально-оздоровчий туризм передбачає переміщення резидентів та нерезидентів у межах держави та закордон на строк не менше 20 годин та не більше 6 місяців із оздоровчою метою, в цілях профілактики різних захворювань організму людини [2, с. 34].

У всьому світі відбувається прискорення науково-технічного прогресу, тривають процеси урбанізації, що має як позитивні, так і негативні наслідки для здоров'я людей. Спостерігається зниження функціональних можливостей людського організму, що й проявляється у погіршенні діяльності його найважливіших систем життєзабезпечення. Фіксуються як зростання захворюваності населення, та поява нових, небезпечних захворювань; значно зростають стресові навантаження, а в організмі людини накопичується фізична і розумова втома. В той же час спостерігається тенденція до усвідомлення важливості здорового життя. Невід'ємною частиною сучасної системи цінностей стала турбота про здоров'я, підвищення життєвої активності. Зростає кількість людей, які прагнуть підтримувати хорошу фізичну форму поряд із духовним збагаченням. Змінився погляд роботодавців на своїх працівників. Все це створює передумови для прискореного розвитку лікувально-оздоровчого туризму в усьому світі. Держава підтримує та стимулює компанії та заходи із здорового способу життя. Діяльність органів державного управління спрямовано на популяризацію цінності здоров'я, довголіття та необхідності вести здоровий спосіб життя.

В Україні сфера лікувально-оздоровчого туризму також спирається на підтримку держави, є широко розвиненою та спирається на багатий та різноманітний історичний досвід та медичні практики. Природно-географічний потенціал країни представляє надзвичайно широкі межі для цієї галузі. Наявність великої кількості профільних та спеціалізованих закладів лікувального та лікувально-оздоровчого профілю, характеризує ті значні можливості котрі можна використати задля їх соціальної спрямованості.

Як відзначає сучасний український дослідник В.В. Джинджоян: "Безумовно характеристики різних видів туристичних програм соціальної спрямованості відрізняються. Все більшою популярністю в нашій країні користується лікувально-оздоровчий туризм. Необхідно визначити, що популярність лікувально-оздоровчого туризму зростає у зв'язку із декількома факторами. По-перше, в нашій країні існують усталені традиції лікувально-оздоровчого туризму. Під час існування СРСР

значною мірою були реалізовані програми будівництва санаторіїв, будинків відпочинку, оздоровчих комплексів, які використовуються на теперішній час і є основою, локальними центрами розвитку нових туристичних об'єктів, які використовують відомі бренди, лікувальну базу та розвинуту інфраструктуру" [3, с. 183]. Разом із тим, окрім надбань минулої епохи вчений вказує й на позитивний вплив сучасних тенденцій, тому до причин популярності лікувально-оздоровчого туризму також відносить: "по-друге, реформа медицини, яка проводиться на теперішній час в Україні має завдання зберегти соціальну спрямованість системи охорони здоров'я і одночасно підвищити її ефективність та спрямувати на шлях комерціалізації. Це призводить до необхідності більш уважного ставлення громадянами до свого здоров'я, підвищення профілактичних оздоровчих заходів, формування здорового способу життя. Такі пріоритети допомагають досягти санаторії та інші лікувальні установи України. По-третє, якість послуг і сервіс в санаторіях України постійно зростає, що дає можливість вітчизняним курортним підприємствам конкурувати із іноземними курортами і залучати на відпочинок не тільки туристів з України, але й закордону. Однак, на думку авторитетних фахівців можна визначити недоліки різного характеру, які заважають розвитку цієї сфери соціального туризму" [3, с. 183—184]. Таким чином, дослідник різнобічно проаналізувавши стан та перспективи лікувально-оздоровчого туризму в Україні, розкриває широкі перспективи для розвитку цієї галузі, а також її вивчення та дослідження в науковому дискурсі.

Інша дослідниця І. Самойлова розвиваючи аналіз проблем які властиві вітчизняній сфері лікувально-оздоровчого туризму в статі "Державна політика щодо регулювання розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні" визначає, що до основних перешкод розвитку лікувально-оздоровчого туризму доцільно віднести:

- незбалансованість соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідність їх збереження;
- слабку матеріальну базу багатьох об'єктів лікувально-оздоровчої інфраструктури;
- невідповідність переважної більшості оздоровчих закладів міжнародним стандартам;
- недостатню увагу органів влади до проблем розвитку лікувально-оздоровчої галузі, зокрема при розробці стратегій та програм економічного розвитку;
- низький рівень менеджменту та зношеність основних фондів;
- практичну відсутність інвестицій;
- низьку ефективність системи просування лікувально-оздоровчих продуктів на ринок;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатність методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємства лікувально-оздоровчої індустрії з боку держави;
- недостатній рівень якості обслуговування у підрозділах харчування лікувально-оздоровчих закладів та недостатня забезпеченість висококваліфікованими спеціалістами [4].

Таблиця 1. Інституційні передумови державного регулювання лікувально-оздоровчого туризму

Законодавче забезпечення лікувально-оздоровчого туризму				
«Про туризм»	«Про курорти»	«Основи законодавства України про охорону здоров'я»	«Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»	«Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»
«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»	«Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»	«Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	«Про соціальний захист дітей війни»	«Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»
Функції Міністерства охорони здоров'я України				
Організація діяльності медичних закладів	Організація медичної складової в санаторіях	Підготовка спільно з МОНУ медичних кадрів	Ліцензування та сертифікація в сфері охорони здоров'я	Міжнародна співпраця в сфері медичного туризму
Функції Міністерства соціальної політики України				
Соціальний захист, соціальне обслуговування населення	Оздоровлення та відпочинок дітей	Реалізація прав військовослужбовців на лікування	Реалізація прав військових пенсіонерів на лікування	Реалізація прав дітей війни, інвалідів, інших категорій громадян
Функції Державного агентства розвитку туризму				
Ліцензування туристичної діяльності	Формування позитивного іміджу України в світовій туристичній спільноті	Створення безбар'єрного простору санаторно-курортних закладів	Категоризація засобів розміщення	
Функції органів місцевої влади				
Підтримка ініціативи місцевих громад	Створення паркових та рекреаційних зон	Формування нових дестинацій	Розвиток туристичної інфраструктури	Формування позитивного іміджу регіону

Досі точаться суперечки, які види туризму відносити до лікувального туризму, а які до оздоровчого — якщо критерієм використовувати мету подорожі, то можна виділити окремо лікувальний туризм та оздоровчий туризм.

Лікувальний туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я та передбачає перебування у санаторно-курортних установах. Оздоровчий туризм має на меті профілактику здоров'я та відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст та більшою тривалістю перебування в одному місці. Мета "відпочинок" поряд із дозвіллям та рекреацією є у класифікації подорожуючих осіб, рекомендованої Всесвітньою туристичною організацією [5]. Окремі особливості лікувального та оздоровчого туризму на основі використання вітчизняної санаторно-курортної бази досліджували Баб'як О.В. [6, 7], Сазонець І.Л. [8, 9], Сазонець О.М. [10].

У сучасному світі ринок цього напрямку в туризмі, зазнає помітних змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування та відпочинку осіб похилого віку та стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів.

Розвитку лікувально-оздоровчого туризму у тому чи іншому регіоні світу сприяють певні фізико-географічні

чинники, чи природні умови. До таких умов належить наявність певних природно-рекреаційних ресурсів, тобто, ресурсів, що забезпечують відпочинок і відновлення здоров'я та працездатності людини, а також естетичних ресурсів — поєднання природних факторів, що позитивно впливають на духовний стан людей.

Без ефективної системи державного управління, скоординованої роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування неможливо створити сприятливі умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. В нашій країні інституційні передумови функціонування лікувально-оздоровчого туризму створено. Існує система нормативно-правового забезпечення та розподіл функцій органів влади в цій сфері. (таблиця 1).

ВИСНОВКИ

На основі аналізу таблиці 1 та аналітичних матеріалів, що представлено у поданому дослідженні необхідно констатувати, що законодавче поле функціонування системи державного управління лікувально-оздоровчим туризмом в Україні вже склалася. Лікувально-оздоровчий туризм є соціально-економічним феноменом, який базується на тісній координації співпраці різних органів державної влади. Держава підтримує та стимулює компанії та заходи із здорового способу життя. Діяльність органів державного управління спрямовано

на популяризацію цінності здоров'я, довголіття та необхідності вести здоровий спосіб життя. Різноманітність напрямів лікувально-оздоровчого туризму потребує співпраці та координації діяльності різних органів державного управління.

Література:

1. Ray, Nina M., and Mary Ellen Ryder. "Eibilities" tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*. 2003. № 24. pp. 57—72.
2. Cohen E. Toward a sociology of international tourism, *Social Research*. 1972. № 39. pp. 164—182.
3. Джинджоян В.В. Базисні детермінанти розвитку туристичних підприємств на основі їх соціальної діяльності: монографія. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. 248 с.
4. Самойлова І. І. Державна політика щодо регулювання розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. — URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1356> (дата звернення: 10.02.2020).
5. What is the best tourism villages by UNWTO initiative? URL: <http://www.unwto.org/> (дата звернення: 21.12.2023 р.).
6. Баб'як О.В. Державне управління профілактикою та реабілітацією в умовах трансформації діяльності санаторно-курортних підприємств. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022 р., № 2 (76). С. 25—29.
7. Баб'як О. В. Реалізація державою принципів охорони здоров'я шляхом розвитку лікувально-оздоровчого туризму. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1974/1995> (21.07.2023).
8. Вісв'яник О.М., Сазонет І.Л. Передумови формування державою безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024 р., № 6. С. 208—212.
9. Вісв'яник О.М., Сазонет І.Л. формування безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах на основі реалізації принципів охорони здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3230/3266> (21.07.2023).
10. Сазонет О.М., Альшаафі Мохамед Алі. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікативному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 14. С. 19—23.

References:

1. Ray, N. M., and Ryder, M. E. (2003), "Eibilities" tourism: An exploratory discussion of the travel needs and motivations of the mobility-disabled. *Tourism Management*, vol. 24, pp. 57—72.
2. Cohen, E. (1972), "Toward a sociology of international tourism", *Social Research*, vol. 39, pp. 164—182.
3. Dzhyndzhoyan, V.V. (2020), *Bazysni determinanty rozvytku turystychnykh pidpriemstv na osnovi ikh sotsial'noi diial'nosti* [Basic determinants of the development of tourist enterprises based on their social activities], *Klasychnyj pryvatnyj universytet, Zaporizhzhia, Ukraine*.

4. Samoilova, I. (2018), "State policy on regulation of the development of treatment and welfare tourism in Ukraine", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 12, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1356> (Accessed 10.02.2020).

5. UNWTO (2023), "What is the best tourism villages by UNWTO initiative?", available at: <http://www.unwto.org/> (Accessed 21.12.2023 r.).

6. Bab'iak, O.V. (2022), "State management of prevention and rehabilitation in conditions of transformation of activities of sanatorium-resort enterprises", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Publichne upravlinnia i administruvannia*, vol. 2 (76), pp. 25—29.

7. Bab'iak, O. V. (2023), "Implementation of the principles of health protection by the state through the development of medical and health tourism", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 8, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1974/1995> (Accessed 21.07.2023).

8. Vivsianyyk, O.M. and Sazonets, I.L. (2024), "Prerequisites for the state creation of barrier-free space in sanatorium and spa institutions", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 208—212.

9. Vivsianyyk, O.M. and Sazonets, I.L. (2023), "Prerequisites for the state creation of barrier-free space in sanatorium and SPA institutions", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 8, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3230/3266> (Accessed 21.07.2023).

10. Sazonets, O. and Ali, Elshaafi Mohamed (2018), "Foreign experience in the management of medical institutions in the information and communication environment", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 14, pp. 18—22.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2024 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663